

გიორგი ვაშალომიძე
(საქართველო)

ნათლისღების იკონოგრაფია და მისი საღვთისმეტყველო – სახისმეტყველებითი ასპექტები¹

ხატმეტყველება ადრექრისტიანულ ხანაში ჩაისახა. როგორც ცნობილია, ქრისტიანობა რომის იმპერიის წიაღში დაფუძნდა, როგორც რელიგია. ისრაელი, სადაც მაცხოვარი მოღვაწეობდა, მაშინ რომის იმპერიის დაქვემდებარებაში იყო. იმჟამინდელი საზოგადოების დიდმა ნაწილმა წერაკითხვა არ იცოდა. სწორედ ამიტომ, ხატმეტყველებას უპირატესად დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა. ფაქტობრივად, იკონოგრაფიამ „ვიზუალური ღვთისმეტყველების“ მნიშვნელობა შეიძინა. საეკლესიო მოძღვრების თანახმად, ხატის თაყვანისცემა არა საღვთავისა და მასალის, არამედ მასზე გამოსახულის თაყვანისცემას ნიშნავს. წმიდა იოანე დამასკელი ბრძანებს: „ხატისადმი თაყვანისცემა პირველსახისადმი წიაღმსვლელობს“ (ჭელიძე 2020: 91).

ამ მხრივ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო სახარებისეული მოვლენების ილუსტრირება. როგორც ცნობილია, ქრისტიანულ ეკლესიაში სახარება უმთავრესი წიგნია, სადაც განკაცებული ღმერთის ამქვეყნად აღსრულებულ საქმეთა შესახებაა მოთხრობილი. შესაბამისად, მისი შინაარსის ცოდნა ქრისტიანის უმთავრესი მოვალეობაა. სწორედ ამიტომ, ქრისტიანულ იკონოგრაფიაში განსაკუთრებული ყურადღება ექცეოდა სახარებისეული მოვლენების გამოსახულებებს.

იესო ქრისტეს ნათლისღება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მოვლენაა და მის შესახებ ოთხივე მახარებელი მოგვითხრობს.

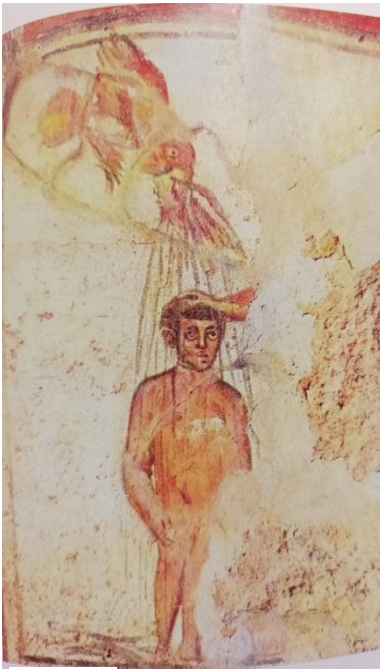
მათე მახარებლის თანახმად, „მაშინ მოვიდა იესო გალილეათ იორდანედ იოვანესა ნათლის-ღებად მისგან. ხოლო იოვანე აყენებდა მას და ეტყოდა: მე მიხმს შენ მიერ ნათლისღება, და შენ ჩემდა მოხუალა? მიუგო იესო და ჰრქუა მას: აცადე აწ, რამეთუ ესრეთ შუენის ჩუენდა აღსრულებად ყოველი სიმართლე. მაშინ მიუშუა მას. და ნათელ-ილო იესო. და მეყსეულად აღმოვიდა რა წყლისა მისგან, და აჰა განებუნეს მას ცანი, და იხილა სული ღმრთისა, გარდამომავალი, ვითარცა ტრედი, მოვიდა და დაადგრა მას ზედა.

¹ კვლევა [NPHDF-21-197] განხორციელდა შოთა რუსთაველის საქართველოს სამეცნიერო ფონდის მხარდაჭერით / This research [NPHDF-21-197] has been supported by Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia (SRNSFG).

და ხმა იყო ზეცით და თქვა: ესე არს ძე ჩემი საყუარელი, რომელი მე სათნო-
ვიყავ“ (მთ. 3: 13-17).

ეკლესიის მამათა ეგზეგეზის თანახმად, ნათლისღების ჟამს ყოვლად-
წმიდა სამება განცხადდა: „მამა, რომლის ხმაც მოისმოდა ზეციდან; ძე, რო-
მელიც იორდანეში ნათელიღებდა და სულიწმინდა, რომელიც მტრედის
სახით გარდამოდიოდა ზეციდან და ძეზე დაადგრებოდა“ (ოქროპირი 2014:
177-185).

ნათლისღების იკონოგრაფია, ერთი მხრივ, შესაბამის სახარებისეულ
თხრობას წარმოაჩენს, ხოლო მეორე მხრივ, ღრმა საღვთისმეტყველო-სახის-
მეტყველებით ასპექტებს შეიცავს.

ილ. 1

ნათლისღების იკონოგრაფიული სქემა
პირველივე საუკუნეებიდან ყალიბდება და
შემდგომ საუკუნეებში ვითარდება. დღეის-
თვის ცნობილი ნათლისღების ადრეული
გამოსახულება (III საუკუნე) კატაკომბების
მხატვრობაშია შემორჩენილი (ურუშაძე
2017ა: 195). აღნიშნულ ფრესკაზე მაცხოვარი
ბავშვის სახითაა წარმოდგენილი, რომლის
თავზეც მტრედის გამოსახულებაა. მტრედის
ნისკარტიდან იესო ქრისტეს თავზე წყლის
ნაკადი გარდამოედინება. შემორჩენილია
ნათლისმცემლის ხელიც, რომელიც მაცხო-
ვრის თავზეა (თავად იოანე ნათლისმცემლის
გამოსახულება არ არის შემორჩენილი (ილ.
1). ნათლისღების სცენაში მაცხოვრის ბავშვის
სახით წარმოდგინებას ვხდებით (მაგ. ლუ-
კიანეს) კატაკომბებშიც.

ზემოდასახელებული გამოსახულებები ან-

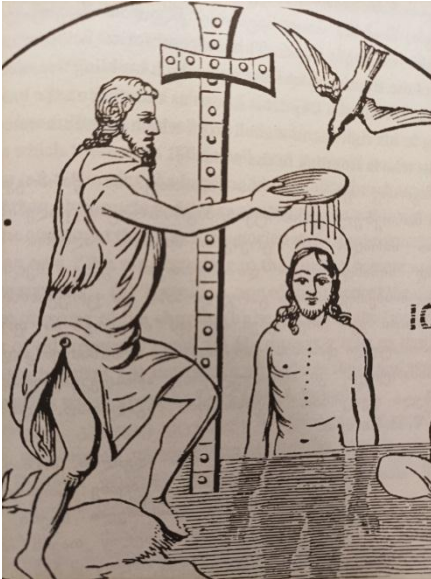
ტიკური ხელოვნების გავლენითაა შექმნილი. ზოგადად, უნდა
ითქვას, რომ ნათლისღების ადრეულ გამოსახულებებში იესო ქრისტეს
ბავშვის სახით გამოსახვა ჭარბობს, რაც მოგვიანო ხანაში ზრდასრული
მამაკაცის გამოსახულებით იცვლება. ცნობილია, რომ მაცხოვარი ზრდასრულ
ასაკში, 30 წლისა, მოინათლა. საინტერესოა, თუ რატომ გამოსახავდნენ უფალს
ადრექრისტიანულ ხანაში ყრმის, ბავშვის სახით. როგორც ცნობილია,
ნათლისღებას „მეორედ შობა“ ეწოდება. იოანეს სახარების მიხედვით,
მაცხოვარი ნიკოდიმოსს ეუბნება: „მიუგო იესუ და ჰრქუა მას: ამენ, ამენ გეტყვ

შენ: უკუეთუ ვინმე არა იშვეს მეორედ, ვერ ჰკელ-ეწიფების ხილვად სასუფეველი ცათა“ (იო.3:3).

ნათლისღების იკონოგრაფიაში მაცხოვრის ბავშვის სახით გამოსახვა მიანიშნებს ნათლისღებით აღსრულებულ ადამიანის მეორედ, სულიერ შობაზე. საეკლესიო სწავლების თანახმად, წყალში ჩადის ძველი, ცოდვით დამძიმებული კაცი და იქედან აღმოიშობა ახალი, ბრალთაგან გამწმენდილი ადამიანი. ამასთან დაკავშირებით წმინდა პავლე მოციქული ბრძანებს: „განიშორეთ თქვენგან პირველისა მისებრ სლვისა თქუენისა ძუელი იგი კაცი, განხრწნილი გულის თქუმისა მისებრ საცთურისა, და განახლდებოდეთ თქუენ სულითა მით გონებისა თქუენისათა და შეიმოსეთ ახალი იგი კაცი, ღმრთისა მიერ დაბადებული, სიმართლითა და სიწმიდითა ჭემმარიტებისათა“ (ეფ. 4:22-24).

იგივე მოციქული სხვა ეპისტოლეში ბრძანებს: „განიძარცუეთ ძუელი იგი კაცი საქმით მისითურთ და შეიმოსეთ ახალი იგი განახლებული მეცნიერება მსგავსად ხატისა მის დამბადებელისა მისისა“ (კოლ. 3:9-10).

ქრისტიანული ცხოვრება „ახალი კაცის“ შობით ანუ ნათლისღებით იწყება.

ილ. 2

ლებს ითქვას, რომ ეს იესო ქრისტეს წვერით გამოსახვის ერთ-ერთი პირველი შემთხვევაა. უფლის ამგვარი გამოსახვა სახარებისეული თხრობისა და შესაბამისი ეგზეგეზის ზუსტი იკონოგრაფიული ასახვაა, რომლის თანახმადაც განკაცებული ღმერთი 30 წლის ასაკში მოინათლა.

უნდა აღინიშნოს, რომ ნათლისღების სცენის ადრეული იკონოგრაფიული გამოსახულებების უმეტესობაში მაცხოვარი მდინარის ზემოთ და არა წყალში შთაფლული გამოისახება. ცნობილია, რომ ადრექრისტიანულ ხანაში გავრცელებული იყო დასხმით ნათლისღება, რაც ამავე პერიოდის ნათლისღების იკონოგრაფიაშიც ასახება. ამ კუთხით განსაკუთრებით ყურადსაღებია რავენას ბაზილიკის მოზაიკური გამოსახულება (VI საუკუნე), სადაც იოანე ნათლისმცემელი მაცხოვარს „დასხმით“ ნათლავს (ილ. 2).

ამ გამოსახულებაში მაცხოვარი წვერით არის წარმოდგენილი. შეიძ-

ლუკა მახარებელი ზუსტად ასახელებს მაცხოვრის ამქვეყნიური მოღვაწეობის დაწყების ჟამს მის ასაკს: „თავადსა იესოს ეწყო ოდენ ყოფად მეოცდაათესა წელსა“ (ლკ. 3: 23).

წმიდა ევსები ალექსანდრილი ბრძანებს: „ოცდაათისა წლისა რა იქმნა უფალი, მოვიდა ნათლისღებად...“ (რაფავა 2020: 175).

საინტერესოა, რომ ადრექრისტიანულ ეპოქაში გვხვდება წყალს დაწაფებული ირმის სცენები. მაგალითად, მე-6 საუკუნის პონტიანუს კატაკომბაში ნათლისღების იკონოგრაფიაში ჩართულია წყალს დაწაფებული ირმების სცენა. დაახლოებით იმავე გამოსახულებას ვხვდებით ბიჭვინთის ტაძრის მოზაიკაზე. აღნიშნული გამოსახულების იკონოგრაფია არის ფსალმუნის შემდეგი სიტყვების ილუსტრაცია: „ვითარცა სახედ სურინ ირემსა წყაროთა მიმართ წყალთასა, ეგრეთ სწყურის სულსა ჩემსა შენდამი, ღმერთო“ (ფს. 41: 2).

ფსალმუნის მიხედვით, ადამიანებს უნდა ჰქონდეთ მძაფრი ლტოლვა, წყურვილი, განდმრთობისკენ, ნათლისღებისკენ.

მოგვიანო ხანაში უკვე ჩამოყალიბდა ნათლისღების, დღეს ყველასთვის ცნობილი, იკონოგრაფიული სქემა, რომელიც შემდეგი სახისაა: კომპოზიციის ცენტრში იორდანეში მყოფი მაცხოვარია გამოსახული, რომლის

მარცხენა მხარეს იოანე ნათლისმცემელია. ის მარჯვენა ხელს ადებს მაცხოვარს თავზე. იესო ქრისტეს გამოსახულების მარჯვენა მხარეს ანგელოზები არიან განთავსებულები, რომლებიც თავს უდრეკენ და ეთაყვანებიან უფალს. მაცხოვრის თავზე, ცის ქიმიდან ეშვება მტრედი, რომელიც ხშირ შემთხვევაში მოყვება ზემოდან დაშვებულ და მაცხოვრის გამოსახულებისკენ მიმართულ სხივს. (ილ 3). ხსენებული იკონოგრაფიული სქემა სრულად ეთანადება შესაბამის, ზემოდამოწმებულ სახარებისეულ თხრობას, რომლის მიხედვითაც იორდანეში განკაცებული ძე

ილ. 3 ღმერთის ნათლისღებისას სულიწმინდა მტრედის სახით გარდამოდის და ზეციდან მამის ხმა ისმის.

აღნიშნულ გამოსახულებაში მკაფიოდ აისახა ნათლისღების, როგორც ყოვლადწმინდა სამების განცხადების მნიშვნელობა. ძე, იორდანეში გამოსახული ადამიანის სახებით გამოიხატება, სულიწმინდა, სახარების თხრო-

ბის შესაბამისად, მტრედის სახით, ხოლო მამა – იმ სხივის სახით, რომელიც ზეცის წიაღიდან გარდამოდის და ძეზე ეშვება და რომელსაც, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მტრედის გამოსახულება „მოჰყვება“. განსაკუთრებით ეს უკანასკნელი გამომსახველობაა საინტერესო. ხატმეტყველებამ ზედმიწევნით გადმოსცა სახარებაში გადმოცემული ძისა და სულიწმინდის ფიზიკური სახება. კერძოდ, ძე ღვთისა – კაცის, სულიწმინდა – მტრედის სახით. მაგრამ, როგორც ცნობილია, მხოლოდ ნივთიერი სახების (ან ბუნების) გამომსახველობაა შესაძლებელი. ხმოვანების გამოსახვა შეუძლებელია. ამიტომ, ამ შემთხვევაში, ხატმეტყველება მამის და მისი ზეციდან მომავალი ხმის ერთგვარ გამომსახველობით ხერხს მიმართავს – მას გამოსახავს იორდანეში მყოფი უფლის სახებისკენ მიმართული სხივით, რომელსაც მტრედის სახით განცხადებული სულიწმინდა მოჰყვება. აღნიშნული გარემოება შესაბამის ეგზეგეზას ეფუძნება, რომლის თანახმადაც ვინმეს რომ არ ჰგონებოდა, რომ ზეციდან მომავალი ხმა სხვას განეკუთვნებოდა, ამიტომ „მამის ხმიდან“ გამომავალი მტრედის სახით განცხადებული სულიწმინდა იორდანეში მყოფ იესო ქრისტეზე დაადგრა. დავიმოწმებთ იოანე ოქროპირის შესაბამის ეგზეგეზას: „ხოლო სული წმიდა ამისთს გამოჩნდა მაშინ, ვითარცა ტრედი, რათა ვითარცა თითითა, ესრეთ ცხადად უჩუენოს იოვანესცა და ერსა მას შემოკრებულსა მხოლოდმობილი იგი და საყუარელი ძე ღმრთისა...“ (ოქროპირი 2014: 181). აღნიშნული გარემოება კარგად არის გადმოცემული ნათლისღების ტროპარშიც: „რაჟამს იორდანეს ნათელ-იღე შენ უფალო, მაშინ სამებისა თაყვანისცემა გამოჩნდა. რამეთუ მამისა ხმა გეწამებოდა და საყუარელად ძედ სახელგდვა შენ. და სული წმიდა სახითა ტრედისათა და-ამტკიცებდა სიტყვისა მის უცთომელობასა“.

ნათლისღების კომპოზიციაში მე-13 საუკუნემდე მაცხოვარი შიშველი გამოისახებოდა. მოგვიანო ხანაში, კი, მას წელზე არდაგ შემორტყმულს გამოსახავენ (ურუშაძე 2017ა: 197).

იესო ქრისტეს შიშველი გამოსახულება სახარებისეული ისტორიის თხრობას გამოხატავს, რომლის მიხედვითაც ის იორდანეში შედის და ნათელს იღებს. ამასთანავე, იესო ქრისტეს შიშველი გამოსახულება შესაბამისი ეგზეგეზის რამდენიმე ასპექტს ასახავს.

განკაცებული ღმერთის სიშიშველე განასახიერებს კაცობრივი ბუნების ხრწნადი სამოსელისგან განმოსვასა და საღვთო მადლის შემოსვას. როგორც „დაბადების“ წიგნიდან არის ცნობილი, მეცოდების გამო ღვთის მიერ დაწყევლილ ადამიანებს ღმერთი ტყავის სამოსელით შემოსავს (დაბ. 3:21), რაც ეგზეგეტა მიერ სახისმეტყველებითადაც განიმარტება: კერძოდ, ღვთის-მადლგანმარცვული კაცობრივი ბუნება სიკვდილით შეიმოსა, ხოლო ნათ-

ლისღებისას, მაცხოვრის განშიშვლებამ ცოდვაშემოსილ ადამიანს სიკვდილი განმარცვა და კვლავ საღვთო მადლით შემოსა. ამასთან დაკავშირებით წმინდა ნინოს ნათლისღების შესახებ ქადაგებაშიც არის საუბარი, სადაც ის ბრძანებს: „ხოლო უფალმან განიშიშულა თავი თვისი განხრწნადისა სამოსლისაგან და შთავიდა წყალთა მათ ნათლისღებისათა, და განხსნა საკრველნი ცოდვისანი ყოვლისა სოფლისანი...“ (რაფავა 2020: 37).

ნათლისღების კომპოზიციაში იოანე ნათლისმცემელი იესო ქრისტეს მარჯვენა ხელს თავზე ადებს, ხოლო მაცხოვარი თავს უდრეკს ნათლისმცემელს, რაც იმ სახარებისეული თხრობის იკონოგრაფიული ასახვაა, რომლის მიხედვითაც იოანე ნათლისმცემელმა მაცხოვარი მონათლა. საინტერესოა, რომ მახარებლები ასე ზედმიწევნით არ აღწერენ იოანეს მიერ მაცხოვრის ნათლისღებას. კერძოდ, სახარებაში ვკითხულობთ, რომ თავდაპირველად, იოანე უარს ამბობს მასთან მისული იესო ქრისტეს მონათვლაზე, თუმცა, შემდეგ უფლის სიტყვებს ემორჩილება და ნათლობას აღასრულებს.

საღვთისმეტყველო ლიტერატურა ცალსახად განაჩინებს, რომ იოანე ნათლისმცემელმა მაცხოვარი საკუთარი (მაკურთხეველი) მარჯვენის თავზე დადებით მონათლა (ასე აღასრულებდა იოანე ნათლისმცემელი ნათლობას სხევების მიმართაც). იესო ქრისტემ, საკუთარი ნათლისღებით (საკუთარი თავის მორჩილად დახრით იოანე ნათლისმცემლის წინაშე) უაღრესად დიდი სიმდაბლე გამოავლინა. აღნიშნული გარემოება სრული სიცხადით აისახა იკონოგრაფიულ გამომსახველობაში.

გრიგოლ ნოსელის მიხედვით, იესო ქრისტემ ნათლისღებისას იოანე ნათლისმცემლის კურთხევისთვის ზეადმართულ მარჯვენას თავი მოუდრიკა: „ზეუკუნიპყრა იოვანე ხელი და თავი მოუდრიკა“ (რაფავა 2020: 129).

იგივეს ამბობს წმიდა იოანე ოქროპირიც: „უფალი ხილვითა კაცებისათა... იორდანესა მდინარესა მოვიდა და მოუდრიკა თავი იოვანეს და უნდა ნათლისღება მისგან“ (რაფავა 2020: 142). კიდევ: „შეახო თავსა უფლისასა ხელი იოვანე“ (რაფავა 2020: 145).

როგორც ზემოთ ვახსენეთ, ნათლისღების იკონოგრაფიაში ჩართულია ანგელოზთა გამოსახულებებიც (რასაც ქვემოთ დაწვრილებით შევხებით). ნათლისღების იკონოგრაფიაში ზეციურ ძალთა გამოსახვის ერთ-ერთი უმთავრეს საღვთისმეტყველო საფუძველს ასახელებს პროკლე კოსტანტინეპოლელი, რომლის თანახმადაც უსხეულო ძალნი გაკვირვებულნი არიან, თუ როგორ უდრეკს თავს განკაცებული ღმერთი ადამიანს: „დღეს წყალსა ზედა იორდანისასა მოვიდა მონისა ხატითა გამოჩინებული და ყოვლად პატიოსანი თავი თვისი მოუდრიკა ხელთა ქუეშე მიწიერისა ბუნებისასა. მნიად უკუე სახილველ იყო ზეცისა ძალთა, ვითარმედ სიგლახაკისა სახითა მოვიდა რა,

ვითარცა კაცი ლიტონი და თავსა თვისსა მოუდრეკს მონასა...“ (რაფავა 2020: 163).

ანგელოზები თავდადრეკითა და მაცხოვრისადმი მიდრეკილი სხეულით გამოსახებიან, რითაც გამოხატულია მათი ქრისტესადმი თაყვანისცემა. ასევე, ანგელოზების მაცხოვრისკენ მიმართული ხელები დაბურულია, რაც უფლისადმი კრძალულებითი დამოკიდებულების გამომხატველია (ილ. 3). აღნიშნული გამომსახველობითი დეტალი ნათლისღების ხატმეტყველებაში, სავარაუდოდ, ბიზანტიის საიმპერატორო კარზე არსებული ეტიკეტიდანაა შესული: როგორც ცნობილია, იმპერატორისთვის რაიმე ნივთის გადაცემა ან მისგან მიღება ჩვეულებრივად კი არ ხდებოდა, არამედ – მისდამი პატივისცემის ნიშნად – ქსოვილით დაფარული ხელებით (ურუშაძე 2017ა: 203). ამასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ თანამედროვე ლიტურგიკულ პრაქტიკაში სამღვდლო პირნი ზიარებისას ბარძიმს არა შიშველი ხელებით, არამედ ხელებზე გადაფარებული საგანგებო ქსოვილის (ბაღდადის) მეშვეობით ეხებიან. ამავე ქსოვილის დახმარებით აღესრულება საერო პირთა ზიარებაც.

საგულისხმოა, რომ ნათლისღების ამსახველ, შესაბამის სახარებისეულ თხრობაში ანგელოზები არ იხსენიებიან. იკონოგრაფიაში ანგელოზთა გამოსახვა დაფუძნებულია ეგზეგეტიკური და ჰომილეტიკური ნაშრომების ზემოდამოწმებულ შინაარსზე.

სახარებისეული თხრობის თანახმად, იესო ქრისტე მდინარე იორდანეში ინათლება, რაც ნათლისღების კომპოზიციაში სრული სიცხადით აისახება.

კირილე ალექსანდრიელი ბრძანებს: „დასაბამი სოფლისა არს წყალი, დასაბამი სახარებისა იორდანე არს...“ (რაფავა 2020: 44).

ხატმეტყველებაში მდინარე იორდანის არაერთგვაროვანი გამოსახულებები გვხვდება. მაგალითად, ზოგიერთ იკონოგრაფიულ რედაქციაში მდინარე იორდანე ხაზოვანი (ტალღოვანი) გამოსახულებითაა წარმოდგენილი (ილ. 3), რითაც წარმოჩენილია საეკლესიო სწავლება, რომლის თანახმადაც, ნათლისღებისას მდინარე იორდანე უკუიქცა.

დავითის მიერ დაწერილ 113-ე ფსალმუნი გადმოცემულია წინასწარმეტყველება იორდანეს უკუქცევის შესახებ: „იორდანე უკუნიქცა მართლუკუნ“ (ფს. 113: 3). შესაბამის ეგზეგეზას არაერთი საეკლესიო საკითხავი გვთავაზობს.

წმიდა ნინოს ავტორობით ცნობილ ნათლისღებასთან დაკავშირებულ საკითხავში ვკითხულობთ: „მას ჟამსა იორდანე, დიდი იგი მდინარე, შემ-

რწუნდა შიშითა უხილავისა დიდებისაგან შუენიერებისა ღმრთეებისა და უკუნ-იქცა თვისსავე კუალსა“ (რაფავა 2020: 37).

ილ. 4

იესო ქრისტეს ნათლის-
ღების იკონოგრაფიაში, ხშირად,
მდინარე იორდანეს კალაპოტი
ემბაზის (სანათლავი ჭურჭელი)
ფორმისაა. რა თქმა უნდა ეს
შემთხვევითი არაა. ემბაზი ადა-
მიანების მოსანათლად გამო-
იყენებოდა, ამას ადასტურებს
ადრეული ხანის ნათლისღების
კომპოზიციები, სადაც ყრმა
მაცხოვარი ემბაზშია გამოსახუ-
ლი (ილ. 4).

ერთ-ერთი ლიტურგიკულ საკითხავში ნათლისღებას „მეორედ შობის საბანელი“ (იგივე ემბაზი) ეწოდება: „განამართლოს უფალმან ერი თვისი მშვიდობით, რომელნი განწმიდნა მადლითა ნათლისღებისათა, და ნუგეშინისცეს მონათა თვისთა, რომელი იჩინნა საბანელსა მას მეორედ შობისასა“ (ურუშაძე 2017ბ: 36).

„მეორედ შობის ემბაზად“ სახელდება სხვა ლიტურგიკული საკითხავი ნათლისღებას (ურუშაძე 2017ბ: 67).

არის ნათლისღების კომპოზიციები, სადაც ცეცხლის გამოსახულებაცაა ჩართული (ილ. 5). ნათლისღების თემატიკასთან ცეცხლის სახისმეტყველება მისადაგებულია. იოანე ნათლისმცემელი მასთან მოსანათლად მისულ ადამიანებს ეუბნება: „მე უკუე ნათელგცემ თქუენ წყლითა სინანულად. ხოლო რომელი შემდგომად ჩემსა მოვალს... მან ნათელ-გცეს თქუენ სულითა წმიდითა და ცეცხლითა“ (მთ.3:11). იოანე ოქროპირის განმარტების მიხედვით, მაცხოვარი ცეცხლში სულიწმინდის მხურვალეობასა და სასიკეთო ზემოქმედებას გულისხმობს (ოქროპირი 2014: 169).

ილ. 5

დამოწმებულ სახარებისეულ ციტატასთან მიმართებით აღნიშნული წმინდა მამა ერთ-ერთ ჰომილიაში ბრძანებს: „ხოლო სულითა წმიდითა

მიწისაგანი ესე სულიერ-ყოფად, ხოლო ცეცხლითა მით ძლიერითა უშჯულოთა იგი ეკალნი შეწუვად“ (შანიძე 1994: 51).

წმინდა მამის მიხედვით, სულიწმინდის მოქმედების შედეგად მიწიერი ადამიანი სულიერად გარდაიქმნება, ხოლო ცეცხლის მოქმედებაში – ურჯულოების შემუსვრა მოიაზრება.

ტაბის ეპისკოპოს იოანეს მიხედვით, ღვთის ყოვლისშემძლეობის მემკვიდრეობით, ბუნებითი თვისებებით ორი ურთიერთდაპირისპირებული სტიქიონი, ცეცხლი და წყალი ერთმანეთს შეეზავა, რითაც განკაცებული ღმერთის მიერ ადამიანის სულისა და ხორცის ნათლისღებით განწმედა წარმოჩნდა (ურუშაძე 2017ა: 369).

საინტერესოა, რომ ზემო დასახელებულ ილუსტრაციაში, რომელიც მინიატურას (ხელნაწერის ილუსტრაციას) წარმოადგენს, ცეცხლი წყალში ანთია, რაც ზემოდამოწმებული ეგზეგეზის იკონოგრაფიული ასახვაა.

ნათლისღების იკონოგრაფიაში უნდა აღვნიშნოთ ცის სეგმენტი, რომელიც ხშირად ნახევარწრით ან წრით არის წარმოდგენილი და სადაც ადრექრისტიანულ ხანაში ანგელოზები მოგვიანო პერიოდში – „მაკურთხეველი მარჯვენა“ გამოისახება. ასევე, აღნიშნული ცის სეგმენტიდან, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ხშირად გარდამოდის სხივი (ხშირად სამად განტოტილი), რომელსაც მტრედი „მოჰყვება“.

ზემოაღწერილი იკონოგრაფია წარმოადგენს შესაბამისი სახარებისეულ სიტყვების ილუსტრირებას, რომლის მიხედვითაც „განიხუნე ცანი“, რაც გამოხატავს იმას, რომ ნათელდებულმა უფალმა ადამის შეცოდების გამო დახშული სამოთხის კარი განაღო. დავიმოწმებთ შესაბამის ეგზეგეზას, რომელიც იოანე ოქროპირს განეკუთვნება: „ნათელ იღო იესუ და აღმოვიდა წყლისგან, რამეთუ თანა აღმოჰყვანდა ყოველი ბუნება კაცთა დანთქმული ცოდვითა და იხილნა ცანი განხუმულნი, რომელნი დაუხშნა ადამ თავსა თვისსა და შვილთა თვისთა, ვითარაცა იგი მახვილითა მით ცეცხლისათა“ (ოქროპირი 2014: 179).

კოსტანტინეპოლელი მოძღვრის მიხედვით, მახარებლის მიერ გაჟღერებულ „გახსნილ ცაში“ იმ დაკეტილი სამოთხის კარის განღება მოიაზრება, რომელიც ღმერთმა ადამს დაუხშო.

იგივე მოძღვრებაა გაჟღერებული ერთ-ერთ ლიტურგიკულ საკითხავშიც: „ნათელს იღებს დღეს ქრისტე და აღმოსვლასა მისსა მიერ წყლით აღმოიყვანებს დაბადებულთა დაბნელებულთა ურჩებისაგან და განუხუამს ბჭეთა ცისათა, რომელნი დაჰხშნა ადამ, მამამან ჩუენმან...“ (ურუშაძე 2017ბ: 253).

„მაკურთხეველი მარჯვენა“ წყალში მყოფი ძისკენაა მიქცეული. თითების წყობით მიღებული ჟესტიკულაცია ქრისტიანულ ხატმეტყველებაში (გარდა კურთხევისა) გამოხატავს საუბარსაც, ქადაგებასაც. შესაბამისად, ცის სეგმენტში გამოსახული თითების წყობა გამოხატავს ზემოდამოწმებულ მამის სიტყვებს, რომელიც ძეს მიემართება.

გვიანბიზანტიურ ხანაში, ცის სეგმენტში, არა მხოლოდ მაკურთხეველი მარჯვენის, არამედ თავად მამის გამოსახულებასაც ვხვდებით.

ნათლისღების თითქმის ყოველ ხატმეტყველებით ნიმუშში, „მაკურთხეველი მარჯვენიდან“ გამოდის სხივები, რომელიც მაცხოვრის გამოსახულებისკენ მიემართება. როგორც ზემოთ აღინიშნა, ზოგიერთ იკონოგრაფიულ რედაქციაში, სხივების ფონზე ხშირად ზეციდან მტრედი ეშვება, რომელიც მაცხოვრისკენ მიემართება.

სხივები გამოხატავს ნათლის სახით გამოხატულ სულიწმინდის მადლს. ამას მოწმობს იესო ქრისტეს ნათლისღებასთან დაკავშირებული ეგზეგეტიკურ-ჰომილეტიკურ ლიტერატურაში წარმოდგენილი შესაბამისი სწავლებანი.

წმიდა იოანე ოქროპირი, ნათლისღებასთან დაკავშირებულ ერთ-ერთ ჰომილიაში, დავწვრილებით საუბრობს საღმრთო ნათლის შესახებ. მას არაერთი მაგალითი მოჰყავს წმინდა წერილიდან იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ და სად განცხადდა ნათლის სახით საღვთო მადლი. საბოლოოდ, კი, დაასკვნის, რომ „დღეს მოვიდა ყოველსა დაბადებულსა და ნათლითა მით ღმრთეებისათა ყოველი სოფელი განანათლა“ (რაფავა 2020: 98).

იოანე ტაბიას ეპისკოპოსი ბრძანებს: „და რომელნი ბნელსა შინა ვიყვენით და აჩრდილთა სიკუდილისათა, ნათელი გამოგვიბრწყინდა, განიბანა სოფელმან სიმრავლე იგი ცოდუათა“ (რაფავა 2020: 207).

სხივები, რომელიც ზემოდან ქვემოთ ეშვება და ხშირად, სამად იტოტება, სახისმეტყველებითად, მზის სხივებადაც შესაძლოა აღვიქვათ. „უძველეს იადგარში“ ნათლისღებასთან დაკავშირებულ საკითხავში, უფალს სიმართლის მზე ეწოდება, რომელიც „იორდანესა განიბანა“ (ურუშაძე 2017ბ: 18).

ნათლისღების კომპოზიციაში ხშირად ვხვდებით ჯვრის გამოსახულებას. ზოგიერთ იკონოგრაფიულ რედაქციაში მაცხოვარი ჯვრისსახოვან კვარცხლბეკზე დგას, რომლის ქვეშაც გველი (გველეშაპია) მოყოლილი. ასევე, გვხვდება ცალკეული გველის გამოსახულებები იორდანეში, რომელზეც მაცხოვარი დგას და მუსრავს მას (ილ. 6).

ილ. 6 ლი კაცი და წყლიდან აღმოიშობა ახალი, ცოდვებისგან განწმედილი ადამიანი. პავლე მოციქულის მიხედვით: „ანუ არა უწყითა, რამეთუ რომელთა-ესე ნათელ-ვიდეთ ქრისტე იესუს მიერ, სიკუდილისა მისისა მიმართ ნათელ-ვიდეთ? და თანა-დავეფლენით მას ნათლის-ღებითა მით სიკუდილსა მისსა, რათა ვითარცა-იგი აღდგა ქრისტე მკუდრეთით დიდებითა მამისათა, ეგრეთცა ჩვენ განახლებითა ცხოვრებისათა ვიდოდით“ (რომ. 6:3-5).

გველი სახეა ეშმაკისა, რომელიც უფლის მიერ დაითრგუნება. როგორც ცნობილია, კაცობრიობის პირველშობლები სატანამ სწორედ გველის მემკვიდრეობით აცდუნა. შესაბამისად, გველი განასახიერებს ეშმაკს, რომლის შემუსვრაც იწინასწარმეტყველმა უფალმა, როცა გველს უთხრა: „მტერობა დავდვა შორის შენსა და შორის დედაკაცისა, და შორის თესლისა შენისა და შორის თესლისა მისისა. იგი შენსა უმზირდეს თავსა და შენ უმზირდე მისსა ბრჭალსა“ (დაბ. 3:15). დამოწმებული ბიბლიისეული ციტატა არის პირველი მესიანისტური წინასწარმეტყველება. კაცობრიობის გამოხსნა ჯვრით (განკაცებული ღმერთის ჯვარზე გაკვრით) აღსრულდა. ამასთან დაკავშირებით წმიდა თეოდორე სტუდიელი ბრძანებს: „ვითარცა იგი წარმდებად განმარტებელთა მათ ხელთათვის, ხესა მას ცნობადისასა ნეტარებისა მისგან ცხოვრებისა ექსორია ვიქმნენით, ეგრეთვე ახოვნებით განპყრობილთ ამათ ხელთათვის მაცხოვრისა ჩუენისა ძელსა მას ცხოვრებისასა კუალად საშუებელთა მათ სამოთხის მკვიდრ ვიქმნენით და სასუფეველსა ცათასა აღვიწიენით“ (ურუშაძე 2017ა: 522).

ჯვრისა და ნათლისღების კავშირის შესახებ საუბრობს სოფრომ იერუსალიმელი: „ნათლისღება ჩემი არს დასაბამ ჩემისა თქუენდა მიმართ განცხადებისა, ხოლო ვნება – დასასრულ ჩემისა თქუენ თანა ქცევის“ (რაფავა 2020: 230).

დამოწმებული ეგზეგეზის მიხედვით, ნათლისღებით იწყება განკაცებული ღმერთის კაცთა შორის მოსაგრეობა, ხოლო ჯვარცმით – სრულდება.

„დაბადების“ წიგნის მიხედვით, ეშმაკი გველში შედის და შესაბამისად, ეს ქვეწარმავალი ხატმეტყველებაში ეშმაკის სიმბოლოა. ხოლო ვეშაპის სახისმეტყველებასთან დაკავშირებით სწავლება გადმოცემულია ფსალმუნში. კერძოდ, 73-ე ფსალმუნში ვკითხულობთ: „შენ შეჰმუსრე თავები ვეშაპთა წყალთა ზედა“ (ფს.73:13).

ფსალმუნის დამოწმებული სიტყვების ერთ-ერთი განმარტება არის ის, რომ უფალმა ნათლისღებისას შემუსრა წყალში დაბუდებული ეშმაკი და მას (წყალს) ნათლისღების მადლმოსილება მიანიჭა. დავიმოწმებთ შესაბამის ეგზეგეზას, რომელიც ევსები ალექსანდრიელს განეკუთვნება: „დათრგუნა ეშმაკი წყალთა შინა და თავი მისი შემუსრა, ვითარცა იტყვის წინასწარმეტყველი: „შენ შეჰმუსრე თავები ვეშაპისა მის და მიეც იგი საჭმელად ერსა მას ჰინდოეთისასა“ (რაფავა 2020:175-176).

იოანე ნათლისმცემლის გამოსახულების უკან, ზოგიერთ რედაქციაში, გამოსახულია მცენარე (ან მცენარეები) (ილ. 20; 28), რომელიც, ერთი მხრივ, მიუთითებს იოანე ნათლისმცემლის სამოღვაწეო ასპარეზზე – უდაბნოზე, მეორე მხრივ, იგი განასახიერებს „მკალს“, რომლითაც, სახარების თანახმად, წმინდა წინამორბედი იკვებებოდა – „საზრდელად მისა იყო მკალი და თაფლი ველური“ (მთ. 3:4).

თეოფილაქტე ბულგრელი ამბობს, რომ მკალი იყო ერთგვარი უდაბნოს მცენარე (თეოფილაქტე 2009: 560.)

ზოგიერთ იკონოგრაფიულ რედაქციაში, იოანე ნათლისმცემლის გამოსახულების უკან გამოსახულია ხეზე მიბჯენილი ცული, რაც წარმოადგენს უფლის წინამორბედის შემდეგი სიტყვების იკონოგრაფიულ ილუსტრირებას: „რამეთუ აწვე ესერა ცული ძირთა თანა ხეთასა ძეს. ყოველმან ხემან რომელმან არა გამოილოს ნაყოფი კეთილი, მოეკუეთოს და ცეცხლსა დაედვას“ (მთ. 3: 10).

იოანე ოქროპირი ყურადღებას ამახვილებს ნათლისმცემლის დამოწმებული წინადადების პირველ სიტყვაზე „ყოველი“ და ამბობს, რომ მნიშვნელობა არ აქვს აბრაამის შთამომავალი ხარ თუ წარმართი, ყოველი ნაყოფის არგამომღები ადამიანი „მოკვეთისა და ცეცხლად დადებისთვისაა“ განწირული. იგივე მოძღვარი იმასაც ბრძანებს, რომ წარმოდგენილ სიტყვებში დიდი ნუგეშიც დევს, რადგან „გამოაჩინა, ვითარმედ რომელმან გამოილოს ნაყოფი კეთილი, ყოველსავე სატანჯველისაგან განრომილ არს“ (ოქროპირი 2014: 167).

შემდგომი მსჯელობისას კოსტანტინეპოლელი მოძღვრი განმარტავს ხის მიერ ნაყოფის გამოღების სახისმეტყველებას. წმინდა მამის თანახმად, ხის ნაყოფის გამოღება გარემო პირობებზე, ბუნებაზე დამოკიდებული, ხოლო ადამიანის მიერ კეთილ საქმეთა აღსრულებას მხოლოდ ერთი რამ სჭირდება – მის მიერ გამოვლენილი ნება (ოქროპირი 2014: 167). იმავე მოძღვრის თანახმად, ხესთან ცულის დება მოასწავებს იმას, რომ ჯერ არ დამდგარა აღსასრულის ჟამი (არ ამოქმედებულა ცული), შესაბამისად, ადამინებმა უნდა იჩქარონ, სანამ ჯერ კიდევ აქვთ სინანულის დრო და შესაძლებლობა (ოქროპირი 2014: 167).

თეოფილაქტე ბულგარელი ცულში სამსჯავროს მოიაზრებს, ხოლო ხე-ში – ყოველ ადამიანს (თეოფილაქტე 2009: 58).

ნეტარი იერონიმეს მიხედვით, ცულში სახარების სიტყვა მოიაზრება, რომლის არ მოსმენის შემთხვევაში ადამიანი დაისჯება (<https://ekzeget.ru/bible/evangelie-ot-matfea/glava-3/stih-10>; Internet. Иероним, Стридонский, Толкование на группу стихов: Мф: 3: 10-10; 18 Мая, 2023).

ისიდორე პელუსიელის მიხედვით, იოანე ნათლისმცემელმა იუდეველი ხალხის უნაყოფობა (კეთილ საქმეთა არქონა) შეადარა უნაყოფო ხეს, რომლის ფესვებთან ცული ძევს და იგი მოჭრის ამ ხეს. იმავე მოძღვრის თანახმად, მოჭრილ ხის ძირზე ახალი ხალხი „დაემყნობა“. ხის ძირი, როგორც ღვთის მარადიული კანონები, რჩება, და მასზე (საღვთო კანონებზე) დაეფუძნება ქრისტეს მცენებების მიმდევარი ხალხი (<https://ekzeget.ru/bible/evangelie-ot-matfea/glava-3/stih-10>; Internet. Исидор, Пелусиот преподабный, Толкование на группу стихов: Мф: 3: 10-10; 18 Мая, 2023).¹

¹ აღნიშნული სწავლება პავლე მოციქულის რომაელთა მიმართ ეპისტოლეს შემდეგი მონაკვეთის შინაარსიდან მომდინარეობს: „ხოლო თქვენ გეტყვ, წარმართთა მაგათ: რაოდენ-ესე ვარ მე წარმართთა მოციქულ, მსახურებაჲ ესე ჩემი ვადიდო. ვაშურო ხოლო თუ ჳორცთა ჩემთა და ვაცხოვნნე ვინმე მათგანნი? რამეთუ უკუეთუ განვრდომაჲ იგი მათი დაგება სოფლისა, რაოდენ-მე შეწყნარებაჲ მათი, არა თუ ცხოვრებაჲ მკუდართაგან? ხოლო უკუეთუ დასაბამი იგი წმიდა არს, და თბეცა; და უკუეთუ ძირი იგი წმიდა არს, და რტონიცა მისნი. ხოლო უკუეთუ რტოთა მათგანნი ვინმე გარდასტყდეს, ხოლო შენ ველური ზეთის ხილი იყავ და დაემყენ მათ ზედა და თანა-ზიარ ძირისა და სიპოხისა ზეთის ხილისა იქმენ, ნუ ექადი რტოთა მათ. ხოლო უკუეთუ ექადი, არა თუ შენ ძირი იგი გიტვრთავს, არამედ ძირსა მას – შენ სთქუა უკუე: გარდასტყდეს რტონი იგი, რადთა მე დავემყნა, კეთილ! იგინი ურწმუნოებითა მათითა გარდასტყდეს, ხოლო შენ სარწმუნოებითა სდგა; ნუ ჳმადლოი, არამედ გემიოდენ. უკუეთუ ღმერთმან ბუნებითა მათ რტოთა არა ჳრიდა, ნუუკუე შენცა არა გრიდოს. აწ უკუე იხილე სიტკბოებაჲ და სასტიკებაჲ ღმრთისაჲ: დაცემულთა მათ ზედა – სასტიკებაჲ, ხოლო შენ ზედა – სიტკბოებაჲ, უკუეთუ ეგო სიტკბოებასა მას ზედა; უკუეთუ არა, შენცა მო-ვე-უკუეთო. და იგინი, თუ არა დაადგრენ ურწმუნოებასა მათსა ზედა,

კირილე ალექსანდრიელი ძირში, რომელიც არ იჭრება, ძველი აღთქმის პატრიარქებისა და წმინდანების მოღვაწეობას გულისხმობს, რომლის შთამომავლებმაც ღვთის მცნებები არ აღასრულეს და ამიტომ მოიკვეთნენ. თუმცა, დარჩენილ ძირზე წარმართული საზოგადოება „დაემყნო“ (<https://ekzeget.ru/bible/evangelie-ot-matfea/glava-3/stih-10/>; Internet. Кирилл, Александрийский святитель, Толкование на группу стихов: Мф: 3: 10-10; 18 May, 2023).

ერთ-ერთ ლიტურგიკულ საგალობელში ვკითხულობთ, რომ უფალი თავისი ცულით ადამიანის „უნაყოფობას მოჰკუეთს“ და მის წილ „შუენიერებათა სათნოებათასა დაჰწერგავს ჩუენ შორის“ (ურუმამე 2017ზ: 150).

ნათლისღების იკონოგრაფიურ რედაქციათა შორის განსაკუთრებულია ერთ-ერთი, რომელიც ძალიან გავს „ჯოჯოხეთის წარტყვევნის“ (აღდგომის) ხატმეტყველებით გამომსახველობას. მაგალითად, არის ნათლისღების იკონოგრაფია, სადაც იორდანე შავი ფერისაა და მის ფონზე გამოსახული მაცხოვარი ძალიან გავს „ჯოჯოხეთის წარტყვევნაში“ შავ (ჯოჯოხეთის გამომხატველი ფერი) ფონზე გამოსახულ, ქვესენელში მართალთა სულების დასახსნელად შთასულ იესო ქრისტეს. გარდა ამისა, შუა საუკუნეების ხატმეტყველებაში, ნათლისღების რიგ იკონოგრაფიულ სცენებში გამოსახავენ იორდანეში, ხის კვარცხლბეკზე (ხშირად, ჯვრის ფორმისა) მდგომ მაცხოვარს (ილ. 3), რაც ანალოგს პოულობს „ჯოჯოხეთის წარტყვევნის“ იკონოგრაფიულ გამომსახველობის ნიმუშებთან, სადაც იესო ქრისტე ჯვარედინი ფორმის კვარცხლბეკზე მდგარი წარმოჩნდება (ილ. 3; 6).

ნათლისღებისა და ქრისტეს აღდგომის (რაც, მართლმადიდებლურ ხატმეტყველებაში „ჯოჯოხეთის წარტყვევნის“ გამომსახველობითაა წარმოდგენილი) კავშირზე საუბარია საღვთისმეტყველო ტექსტებში. ბასილი დიდი, ნათლისღებასთან დაკავშირებულ ერთ-ერთ ჰომილიაში ბრძანებს: „დღისა მის აღვსებისა რამცა უმახლობლეს იყო ნათლის-ღებად? რამეთუ დღე იგი სახსენებლი არს აღდგომისა, ხოლო ნათლისღება ძალი არს აღდგომისა მიმართ“ (ურუმამე 2017ა: 335).

კესარიელი მოძღვრის მიხედვით, არ არსებობსა მოვლენა, რომელიც ისე ახლოს იყოს ნათლისღებასთან, როგორც აღდგომის დღე და მისი მნიშ-

და-ვე-ემყნენ; რამეთუ შემძლებელ არს ღმერთი კუალად დამყნად მათდა. უკუეთუ შენ ბუნებითისა მისგან მოეკუეთე ველურისა ზეთის ხილისა და გარეშე ბუნებისა დაემყნენ კეთილსა ზეთის ხილსა, რავდენ უფროდს იგინი ბუნებითისა მას დაემყნენ თვსსავე მას ზეთის ხილსა“ (რომ. 11:13-24).

ვნელობა, რადგან ნათლისღება აღდგომას მოასწავებს, ამასთანავე, ეს დღესასწაული აღდგომის ძალაა.

საეკლესიო მოძღვრების თანახმად, ადამიანის ნათლისღება შემდეგნაირად გაიზრება: წყალში კვდება და იფლობა ძველი, ცოდვებისგან დამძიმებული ადამიანი და იქედან აღმოიშობა ახალი, ბრალთაგან განთავისუფლებული კაცობრივი ბუნება (როგორც ზემოთ ვთქვით, სწორედ ამ გზებით ეწოდება ნათლისღებას მაცხოვრის მიერ „მეორედ შობა“). ამასთან დაკავშირებით პავლე მოციქული ბრძანებს: „თანა-დავეფლენით მას ნათლისღებითა მით სიკუდილსა მისსა, რათა ვითარცა იგი აღდგა ქრისტე მკუდრეთით დიდებითა მამისათა, ეგრეცა ჩვენ განახლებითა ცხორებისათა ვიდოდეთ“ (რომ. 6,4).

დამოწმებული სიტყვების ეგზეგეზისის მიხედვით, როგორც მაცხოვარი აღესრულა ხორციელად, ჩვენც, ასევე უნდა მოვკვდეთ ცოდვების მიმართ (იგულისხმება ის, რომ როგორც მიცვალებული ვეღარ ჩადის ცოდვებს, ადამიანსაც ასეთივე მიმართება უნდა ჰქონდეს ურჯულოების მიმართ). ნათლისღება ჩვენი ჯვარცმია: როგორც ქრისტეს სიკვდილის მიზეზი ჯვარცმა გახდა (რის შემდეგაც იგი დაფლეს), ასევე, ადამიანების „ცოდვების მიმართ სიკვდილის“ საფუძველია ნათლისღება. ხოლო რაც შეეხება ქრისტესთან ერთად აღდგომას, ამ საკითხზე კარგად პასუხობს ერთ-ერთი ლიტურგიკული საგალობელი: „რამეთუ ამისთვის დავეფლვით ქრისტეს თანა ნათლისღებითა, რათა მოკუდეს ცოდვა, და რათა, ვითარცა ქრისტე აღდგა რა საფლავით, არღარა ემონეს განხრწნადნი ხორცნი, ეგრეთვე ჩვენ, აღმოვხდეთ რა ემბაზისა მისგან ნათლისღებისა, არღარა გუაქუნდეს ძუელისა მის კაცისაგანი, არამედ ყოველივე ახალი“ (ურუმბაძე 2017ბ: 246-248).

წარმოვადგენთ წმინდა კირილე იერუსალიმელის შესაბამის ეგზეგეზას: „უკუეთუ თანა-ნერგ ექმნე შენ მსგავსებასა მას სიკუდილისა მისისასა, ეგრეცა აღდგომასა ღირს იქმნე, ვითარცა იგი იესუ ცოდვანი სოფლისანი თავს-ისხნა და მოკუდა, რათა მოაკუდინოს ცოდვა და სიმართლით აღდგეს, ეგრეცა შენ შთახვიდე წყალსა მას და ვითარცა სახედ რამე დაეფვლი წყალთა მათ შინა, ვითარცა იგი იესო კლდესა მას შინა, მერმე კუალად აღსდგე და განახლებული ცხოვრებითა ხვიდოდი“ (შანიძე 1959: 88).

წმინდა ნათლისღებით ქრისტემ კაცობრივი ბუნება განაახლა და ცოდვათა ტყვეობიდან გამოიყვანა. ადამიანის გამოხსნა განსრულდა აღდგომისას, როცა ჯოჯოხეთში შთასულმა მაცხოვარმა მისი მეუფება დაამარცხა, მისგან დაიხსნა ადამიანი, რის აღსანიშნავად, „ჯოჯოხეთის წარტყვენის“ იკონოგრაფიაში, პირველი ვინც მაცხოვარს ჯოჯოხეთიდან აღმოჰყავს, ადამია. აღნიშნულ კავშირს კარგად წარმოაჩენს იოანე მტბევარი: „დღეს

წყალთა ბუნება მეორედ მშობელად კაცთა იქმნების და იორდანე შემრწუნებით მოაკლდების და უკუნ აქცევს დელვათა... ხმისა მისგან ახლისა ელიასა შიშით ზარგანხდილი დგას მდუმარედ განზანად შემოქმედისა, რომელი განკაცნა და ჰნებავს ადამის აღმოყვანება, რათა განაახლოს და ხელმწიფე ყოს დათრგუნვად თავსა მას ბოროტთასა, რომელმან შურიტა მოკლა იგი პირველად და კულად აგოს სამოთხედ მოწყალებით“ (ურუშაძე 2017ბ: 51).

როგორც ზემოდამოწმებული ეგზეგეტიკური თუ ჰომილეტიკური ნაშრომებიდან იკვეთება, ნათლისღების ხატმეტყველება სხვადასხვა საღვთისმეტყველო-სახისმეტყველებით ასპექტებს მოიცავს. მასში გადმოცემულია არამარტო ნათლისღების სახარებისეული ისტორია, არამედ მისი ეგზეგეტიკაც. ასევე, გადმოცემულია ნათლისღების, როგორც საეკლესიო საიდუმლოს მნიშვნელობის შესახებ მოძღვრებაც. შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული იკონოგრაფიის თითოეული რედაქცია არამხოლოდ იესო ქრისტეს ნათლისღების შესახებ მოუთხრობს მნახველებს, არამედ ნათლისღებისკენ და განახლებული ცხოვრებისაკენ მოუწოდებს.

დამოწმებანი:

- Ch'elidze E. Martlmadidebeli Ek'lesiis Modzghvreba Ts'minda Khat'ta Taq'vanistsemis Shesakheb. Tbilisi: 2020 (ჭელიძე ე. მართლმადიდებელი ეკლესიის მოძღვრება წმინდა ხატთა თაყვანისცემის შესახებ. თბილისი: 2020).
- Kartuli Natargmni Homilet'ik'uri Dzelebi. Natlisghebis Homiliebis Dzveli Kartuli Targmanebi. Nats'ili I. Redakt'ori M. Rapava. Tbilisi: Tbilisis sasuliero ak'ademiisa da seminariis gamomtsemloba, 2020 (ქართული ნათარგმნი ჰომილეტიკური ძეგლები. ნათლისღების ჰომილიების ძველი ქართული თარგმანები. ნაწილი I. რედაქტორი მ. რაფავა. თბილისი: თბილისის სასულიერო აკადემიისა და სემინარიის გამომცემლობა, 2020).
- Net'ari Teopilakt'e Bulgareli. Mates Sakharebis Ganmart'eba. Tbilisi: gamomtsemloba „alilo“, 2009 (ნეტარი თეოფილაქტე ბულგარელი. მათეს სახარების განმარტება. თბილისი: გამომცემლობა „ალილო“, 2009).
- Rjuli Krist'esi, Natlisgheba. Ts'igni I. Shemdgeneli da Mtavari Redakt'ori Dek'anozi K'akhaber Urushadze. Tbilisi: gamomtsemloba „alilo“, 2017 (რჯული ქრისტესი. ნათლისღება. წიგნი I. შემდგენელი და მთავარი რედაქტორი დეკანოზი კახაბერ ურუშაძე. თბილისი: გამომცემლობა „ალილო“, 2017).
- Rjuli Krist'esi, Natlisgheba. Ts'igni II. Shemdgeneli da Mtavari Redakt'ori Dek'anozi K'akhaber Urushadze. Tbilisi: gamomtsemloba „alilo“, 2017 (რჯული ქრისტესი. ნათლისღება. წიგნი II. შემდგენელი და მთავარი რედაქტორი დეკანოზი კახაბერ ურუშაძე. თბილისი: გამომცემლობა „ალილო“, 2017).

Sinuri Mravaltavi 864 Ts'lisha. Sast'ambod Moamzades K'atedris Ts'evrebma Ak'ak'i Shanidzis Redaktsiit, Ts'inasit'q'vaobit da Gmok'vlevit: Tbilisi: Tbilisis St'alinis sakhelobis sakhelmts'ipo universit'et'is gamomtsemloba, 1959 (სინური მრავალთავი 864 წლისა. სასტამბოდ მოამზადეს კათედრის წევრებმა აკაკი შანიძის რედაქციით, წინასიტყვაობით და გამოკვლევით. თბილისი: თბილისის სტალინის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1959).

Ts'm. Ioane Okrop'iri. Targmaneba Mates Sakharebisa. Targmani Ts'm. Eptvime Mtats'mindelisa. Ts'igni I. Tbilisi: gamomtsemloba „betania“, 2014 (წმ. იოანე ოქროპირი. თარგმანება მათეს სახარებისა. თარგმანი წმ. ეფთვიმე მთაწმინდელისა. წიგნი I. თბილისი: გამომცემლობა „ბეთანია“, 2014).

Udabnos Mravaltavi. Ak'ak'i Shanidzisa da Zurab Tch'umburidzis Redaktsiit. Tbilisi: Tbilisis universit'et'is gamomtsemloba, 1994 (უდაბნოს მრავალთავი. აკაკი შანიძისა და ზურაბ ჭუმბურიძის რედაქციით. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1994).

საიტები

<https://ekzeget.ru/bible/evangelie-ot-matfea/glava-3/stih-10/>; Internet. Иероним, Стридонский, Толкование на группу стихов: Мф: 3: 10-10; 18 May, 2023.

<https://ekzeget.ru/bible/evangelie-ot-matfea/glava-3/stih-10/>; Internet. Исидор, Пелусиот преподобный, Толкование на группу стихов: Мф: 3: 10-10; 18 May, 2023.

<https://ekzeget.ru/bible/evangelie-ot-matfea/glava-3/stih-10/>; Internet. Кирилл, Александрийский святитель, Толкование на группу стихов: Мф: 3: 10-10; 18 May, 2023.

Giorgi Vashalomidze
(Georgia)

Iconography of Epiphany and its Theological Aspects

Summary

Key words: Jesus Christ, life, grace, iconography, the Jordan River, Baptism, Cross, water, icon, snake, Man, theology, death, life, joy, exegesis, homiletics, the Heaven, the Father, the Son, the Holy Spirit, the Holy Trinity, dove, beam, deer, the Church, God.

The topic we present in this article is the iconography of the Baptism and its theological and typological aspects. It suggests discussion of the iconographic representation of this event. As is known, iconography is one of the most important means of communicating with God. According to the teachings of the Church, the basis of the veneration of icons is the Incarnation of the Second Person (Hypostasis) of the Holy Trinity. As a result of the Incarnation of God the Son, the invisible God became visible, the basis of which is the Incarnation of God.

Iconography found its origin in the early Christian era. As it is well known, the Roman Empire was the center of the establishment of Christianity as a religion. Israel, where the Saviour lived and executed His ministry, was then under the rule of the Roman Empire. In those times, a large part of society was illiterate. Therefore, iconography was of great importance. In fact, it acquired the essence of “visual theology“. According to the Church Teaching, veneration of an icon does not mean veneration of the paint and material, but that of the image depicted on it. Saint John of Damascus says: “Veneration of an icon ascends to the prototype of its image “. In this regard, it was particularly important to illustrate the events of the Gospel. As is known, it is the book bearing great significance in the Christian Church, for it contains events related to the ministry of the Incarnate God in this world. Therefore, it is the most important duty of a Christian to know its content, which is why, in Christian iconography, special attention was drawn to the portrayal of the events of the Gospel.

The Baptism of Jesus Christ is one of the most important events. As is known, the Incarnate God was baptized at the age of thirty. It was the Saviour’s age when the

most important period of His ministry in this world began. All the four evangelists give their accounts of the Baptism of the Incarnate God.

The Baptism of Jesus Christ took place in the following way: One day the Saviour went to John the Baptist who baptized people in the Jordan River. John stopped Him and told Him that, conversely, he needed to be baptized by Him, to which Jesus Christ answered: "Let it be so now, it is proper for us to do this to fulfill all righteousness. "(Matthew 3:15). According to the Gospel, John "allowed" the Saviour to come to him. The Lord went into the water and as He came up from it, the heavens were opened to Him and the Holy Spirit descended like a dove and the voice of the Father came from Heaven: "This is My beloved Son, in Whom I am well pleased. "(Matthew 3:17)

The Baptism of Jesus Christ is called the revelation of the Holy Trinity. The Holy Trinity was revealed in the following form: the Father, Whose voice was heard from Heaven, the Son, Who was baptized in the Jordan River, and the Holy Spirit, Who in the form of a dove alighted upon the Lord. In addition, it must be noted that by going into the water of the Jordan River, Jesus Christ established baptism as a mystery.

It is an interesting fact that in the iconography of the early Christian epoch, we come across episodes of deer who are drinking water greedily. For instance, in the 6th century iconography of the Baptism in the Catacomb of Pontian, we see a scene of deer drinking from the river. Almost the same image is depicted on the Bitchvinta mosaic.

The iconography of the aforementioned image represents an illustration of the following words from the psalm: "As the deer pants for the water brooks, so pants my soul for You, O God". (Psalm 42:1) According to the psalm, human beings should have a strong longing for deification, for being baptized.

In the early representations of the Baptism, Jesus Christ is predominantly depicted as a Young Child. In later times, this depiction is replaced by the image of the Man. It is a known fact that the Saviour was baptized in an adult age, when He was thirty years old (below, this theme is discussed in detail).

Why was the Lord portrayed as a Young Child in the era of early Christianity?

This is a question that stirs up our interest. As is known, the Baptism is called in other words – "to be born again". In the Gospel According to John, the Saviour says to Nicodemus: "Jesus answered and said to him, 'Most assuredly, I say to you, unless one is born again, he cannot see the Kingdom of God.' "(John 3:3)

In the iconography of the Baptism, the depiction of the Saviour as a Young Child indicates the second, spiritual birth of a baptized person. According to the

Church Teaching, an old man, burdened by sin, goes into the water and a new man, cleansed of guilt, is born anew and emerges from there.

In the later period, **the iconographic composition of the Baptism, which is known to everyone today**, was formed. In the center of it, the Saviour stands in the Jordan River, John the Baptist is on His left side. He has put his right hand on the Saviour's head. On the right side of Jesus Christ, there are angels who worship the Lord, bowing before Him. A dove descends from the sky above the Saviour's head, which in many cases is accompanied by a beam that comes from above and is directed towards the image of the Saviour. The mentioned iconographic representation is fully consistent with the event described in the Gospel, according to which, while the Son of God was being baptized in the Jordan River, the Holy Spirit descended in the form of a dove and the voice of the Father was heard from Heaven.

The significance of the Baptism as the revelation of the Holy Trinity is vividly shown in the image mentioned above. The Son is portrayed as the Man in the Jordan River, the Holy Spirit – in the form of a dove as described in the Gospel, and the Father – in the form of the beam which descends from the height of the Heaven and is followed by the dove. Particularly interesting is the latter. The iconography meticulously conveys the physical appearance of the Son and the Holy Spirit in the Gospel. Namely, the Son of God – in the form of a Man, the Holy Spirit – in the form of a dove. However, as we know, it is only possible to depict material forms (or nature), while it is not possible to do so with voices. Therefore, in this case, iconography uses the image of a beam, as the representation of the Father and His voice, which is directed to the Lord Who stands in the Jordan River. This beam is followed by the Holy Spirit, revealed in the form of a dove. **The aforementioned is based on the corresponding exegesis, according to which, lest anyone should think that the voice coming from heaven belonged to someone else**, the Holy Spirit in the form of a dove, emanating from the "Father's voice", alighted upon Jesus Christ in the Jordan River.

In the composition of the iconography of the Baptism, a number of exegeses related to this feast day are represented. They are discussed in this article. As one of the examples of it, we offer the following: Until the 13th century, the Saviour was portrayed naked in the composition. In the later period, however, He was depicted with a loincloth around His waist. The naked image of Jesus Christ expresses the Gospel story, according to which He enters the Jordan River and receives Baptism. Apart from it, the expression of the naked Jesus Christ reflects several aspects of the relevant exegesis.

By the nakedness of the Incarnate God, putting off the corruptible clothing of the human nature by a human being and his being endowed with divine grace are represented in iconography. As we learn from the book of "Genesis", God clothed with skin human beings who were cursed by Him because of their sin (Genesis 3:21). This is interpreted by exegetes in the language of typology as well: in particular, the human nature was deprived of God's grace and was clothed with death, but at the Baptism, the nakedness of the Saviour released from death man clothed with sin, and endowed him again with divine grace.

In the composition of the Baptism, we often come across the portrayal of the Cross. There are cases when the Cross in the form of a stele (stone-cross) is placed in the Jordan River. In some iconographic renderings, the Saviour stands on a cross-shaped pedestal, under which a snake (a serpent) is lying, and there are also other images of a snake in the Jordan River, on which the Saviour stands and vanquishes it.

The inclusion of the images of the Cross and the snake (serpent) in the composition of the Baptism is based on the theological teaching that Christ defeated death with the Cross; the mystery of baptism, which was instituted by the Saviour when He was baptized in the Jordan River has the following essence: when a person is baptized, the old man dies and a new man, cleansed of sins, is born again and emerges from the water.

Exegetical and homiletic works clearly attest that iconography of the Baptism encompasses various theological and typological aspects. Not only the Gospel story of the Baptism, but also its exegesis is conveyed in it. Apart from it, the teaching about the significance of baptism as a Church mystery is also evident in it. It can be said that each rendering of the aforementioned iconography not only recounts the Baptism of Jesus Christ, but also calls those who look at it to receive baptism and start a new life.